

Sygn. akt II CZ 123/18

POSTANOWIENIE

Dnia 3 kwietnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Monika Koba (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z wniosku A. M.
przy uczestnictwie D. D. i A. P.
o zniesienie współwłasności,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 3 kwietnia 2019 r.,
zażalenia M. M.
na postanowienie Sądu Okręgowego w Ł.
z dnia 21 grudnia 2017 r., sygn. akt III Ca [...],

**uchyla zaskarżone postanowienie, pozostawiając
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego w
orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 19 maja 2016 r. Sąd Rejonowy w Ł. w sprawie z wniosku A. M. z udziałem D. D. i A. P. zniósł współwłasność nieruchomości składającej się z działki 17/2, położonej w Ł. i objętej księgą wieczystą nr [...], stanowiącej współwłasność D. D. w 4/6 części i A. P. w 2/6 części, w ten sposób, że przyznał tę nieruchomość na własność uczestnicze D. D. ze spłatą na rzecz uczestnika A. P. w kwocie 393.853,33 zł. Apelację od tego rozstrzygnięcia wniósł uczestnik A. P. domagając się przyznania mu własności nieruchomości ze spłatą na rzecz uczestniczki D. D. w kwocie 1.500.000 zł, przy założeniu, że umowa o dożywocie obciążająca nieruchomość, przysługująca wnioskodawcy A. M. zostanie zniesiona (k. 765 - 768 i k. 905 - 911).

Na rzecz M. M. została ustanowiona hipoteka umowna w kwocie 1.500.000 zł wraz z odsetkami na udziale A. P. Jako wierzyciel hipoteczny skarżąca wniosła o dopuszczenie jej do udziału w sprawie, jednak postanowieniem z dnia 15 grudnia 2016r. Sąd Okręgowy w Ł. oddalił jej wniosek, a Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 18 października 2017 r. oddalił zażalenie uznając, że zniesienie współwłasności nieruchomości nie wpływa na jej sytuację prawną, skoro może dochodzić zaspokojenia z nieruchomości bez względu na to czyją stanie się własnością i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości.

W dniu 15 grudnia 2017 r. A. P. ustanowił na rzecz M. M. prawo dożywotniego i nieodpłatnego użytkowania nieruchomości objętej postępowaniem i prawem tym obciążył należący do niego udział wynoszący 2/6 części nieruchomości, a skarżąca powołując się tym razem na ustanowione na jej rzecz prawo użytkowania, zgłosiła swój udział w postępowaniu (k. 1133 - 1135). Wnioskodawca i uczestnicy nie sprzeciwiali się dopuszczeniu do udziału w sprawie skarżącej i nie kwestionowali jej interesu prawnego w przystąpieniu do sprawy (k. 1138).

Postanowieniem z dnia 21 grudnia 2017 r. Sąd Okręgowy w Ł. ponownie odmówił dopuszczenia M. M. do udziału w sprawie. W motywach rozstrzygnięcia

wskazał, że nie został przez nią wykazany interes prawny w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c., który uzasadniałby przyznanie jej statusu uczestniczki postępowania. Zdaniem Sądu Okręgowego ustanowienie na rzecz M. M. prawa dożywotniego i nieodpłatnego użytkowania nieruchomości objętej postępowaniem, w zakresie udziału należącego do uczestnika A. P. wskazuje, że ma ona jedynie interes faktyczny, a nie prawny w przystąpieniu do postępowania o zniesienie współwłasności, które nie narusza i nie dotyczy jej praw.

W zażaleniu na to postanowienie M. M., wnosząc o jego uchylenie lub zmianę i dopuszczenie jej do udziału w sprawie, zarzuciła naruszenie art. 510 § 1 i 2 w zw. z art. 617 i 618 § 1 k.p.c. przez błędne przyjęcie, że jako użytkownik nieruchomości objętej zniesieniem współwłasności nie ma interesu prawnego w przystąpieniu do tego postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W orzecnictwie Sądu Najwyższego przyjęto, że dopuszczalne jest zażalenie na postanowienie sądu drugiej instancji o odmowie dopuszczenia do udziału w sprawie w charakterze uczestnika postępowania. Wynika to z faktu, że w aspekcie podmiotowym sąd w odniesieniu do zainteresowanego oceniając zasadność jego przystąpienia do udziału w sprawie rozstrzyga w tym zakresie sprawę, co do istoty dopuszczając lub odmawiając mu wpływu na ukształtowanie orzeczenia zapadłego w postępowaniu, co do którego deklaruje, że ma materialnoprawny interes w rozstrzygnięciu sprawy (por. m.in. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2014 r., III CZP 85/14, OSNC 2015, nr 11, poz. 128 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2013 r., IV CZ 96/13, nie publ., z dnia 17 kwietnia 2015 r., III CZ 16/15, nie publ., i z dnia 25 kwietnia 2017 r., V CZ 32/17, nie publ.).

Różnorodność spraw z zakresu postępowania nieprocesowego narzucała konieczność przyjęcia szerokiej hipotezy art. 510 k.p.c., aby mógł on być dostosowany do każdego wchodzącego w rachubę typu spraw (por. uchwała pełnego składu Izby Cywilnej z dnia 26 stycznia 1973 r., III CZP 101/71, OSNCP 1973, nr 7-8, poz. 118). Stosownie do art. 510 § 1 k.p.c., mającego zastosowanie w sprawach o zniesienie współwłasności, zainteresowanym jest każdy, czyich praw

dotyczy wynik postępowania; może on wziąć udział w każdym stanie sprawy aż do zakończenia postępowania w drugiej instancji. W orzecznictwie ujmując się ten termin szeroko przyjmując, że interes prawny może być zarówno bezpośredni, jak i pośredni, pozostający obok istoty oraz skutków mającego zapasć rozstrzygnięcia. Interes prawny w postępowaniu nieprocesowym nie wynika z reguły – tak, jak w procesie – z zagrożenia sfery prawnej zainteresowanego, lecz z pewnych zdarzeń prawnych, które wywołują konieczność uregulowania wiążących się z nimi stosunków prawnych i rodzą obiektywną potrzebę wszczęcia postępowania lub wzięcia w nim udziału. Z drugiej strony akcentuje się, że zainteresowany powinien wykazać jakich konkretnych jego praw dotyczy wynik postępowania, a interes prawny nie może być identyfikowany z emocjonalnym, gospodarczym czy czysto faktycznym (por. m.in. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 7 października 1947, OSN 1948, nr 2, poz. 48, uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 grudnia 1974 r., III CZP 88/74, OSNC 1976, nr 1, poz. 4 i z dnia 19 lutego 1981 r., III CZP 2/81, OSNCP 1981, nr 8, poz. 144 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 1976 r., III CRN 91/76, OSNCP 1977, nr 3, poz. 52, z dnia 29 maja 1998 r., II CKU 171/97, nie publ., z dnia 11 maja 2005 r., III CK 548/04, nie publ., z dnia 21 czerwca 2006 r., I CK 329/05, nie publ., i z dnia 4 stycznia 2012 r., III CZ 78/11, nie publ.).

Nie ma uniwersalnej reguły co do istnienia interesu prawnego w rozumieniu art. 510 § 1 k.p.c. osoby, której przysługuje prawo rzeczowe do nieruchomości, a ocena czy może być ona uczestnikiem postępowania nieprocesowego musi być dokonana na tle konkretnej sprawy poddanej rozstrzygnięciu sądu. Jest to uzależnione od zakresu przysługujących tej osobie uprawnień i wpływu rozstrzygnięcia na ich wykonywanie. Co do zasady w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że posiadacz zależny może być uczestnikiem postępowania, jeżeli jego wynik dotyczy jego praw, zwłaszcza wtedy gdy przysługuje mu prawo rzeczowe do nieruchomości (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 grudnia 1974 r., III CZP 88/74 i z dnia 11 września 1991 r., III CZP 79/91, OSNC 1992, nr 5, poz. 69 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2001 r., I CKN 1359/00, nie publ., z dnia 11 maja 2005 r., III CK 548/04 i z dnia 28 października 2011 r., I CZ 87/11, nie publ.).

Nie zasługuje na podzielenie stanowisko Sądu Okręgowego, że skarżąca, jako posiadacz zależny na rzecz którego ustanowiono prawo dożywotniego i nieodpłatnego użytkowania działki 17/2 w zakresie udziału przysługującego uczestnikowi A. P. nie ma interesu prawnego w przystąpieniu do sprawy o zniesienie współwłasności tej nieruchomości. Wbrew stanowisku Sądu Okręgowego uprawnienie skarżącej do korzystania z nieruchomości wypływa z prawa podmiotowego (ograniczonego prawa rzeczowego) a nie pozostaje jedynie w sferze faktów. Użytkowanie jest najpełniejszym z ograniczonych praw rzeczowych korzystaniem z cudzej rzeczy. Na treść użytkowania, jako prawa obciążającego rzecz składa się prawo do jej używania i pobierania pożytków (art. 252 k.c.). W przypadku ustanowienia użytkowania na udziale we współwłasności rzeczy użytkownik uprawniony jest do wykonywania uprawnień przysługujących współwłaścicielowi w ramach współwłasności, a dotyczących zarządu rzeczą wspólną oraz sposobu korzystania z niej. Charakter i treść tego prawa, którego wykonywanie wymaga zawarcia umowy o podział rzeczy *quod usum*, powoduje zatem, że sposób rozstrzygnięcia o zniesieniu współwłasności będzie miał wpływ na sytuację skarżącej, skoro w toku tego postępowania dojdzie do zmiany właściciela nieruchomości. Sam fakt zatem, że zniesienie współwłasności nie spowoduje wygaśnięcia tego prawa, które będzie się utrzymywać na nowym przedmiocie powstałym w wyniku podziału lub połączenia, nie stoi na przeszkodzie przyjęciu, że sposób rozstrzygnięcia sprawy będzie miał pośredni wpływ na sytuację prawną skarżącej (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 1980 r., III CZP 11/80, OSNC 1980, nr 7-8, poz. 139 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 18 czerwca 1976 r., III CRN 89/76, OSNC 1977, nr 3, poz. 49)

Stanowisko Sądu Okręgowego pozostaje również w sprzeczności z faktem, że w postępowaniu bierze udział A. M., któremu przysługuje aktualnie jedynie prawo dożywocia ustanowione na udziale D. D. (k. 764 - 768), co było brane pod uwagę przez Sąd pierwszej instancji przy orzeczeniu o sposobie zniesienia współwłasności (k. 1027). W przypadku użytkowania ustanowionego na nieruchomości – tak jak w rozpoznawanym przypadku - na rzecz osoby fizycznej - prawo to jest podobne do służebności osobistej służąc zaspokojeniu osobistych

potrzeb alimentacyjnych lub konsumpcyjnych użytkownika, który może być żywotnie zainteresowany komu zostanie przyznana nieruchomość na skutek zniesienia jej współwłasności.

Z przytoczonych względów, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c. i 13 § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji. Orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego pozostawił zgodnie z art. 108 § 1 w zw. z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c. sądowi, który wyda orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.